

DE LA GLOTODIDACTICA ÎN BAZA TEXTELOR LA APETENȚA PENTRU LECTURI

FROM TEXT-BASED GLOTTODIDACTICS TO READING APPETITE

Radu MELNICIUC, doctor, lector univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0000-0002-8650-4992
radu.melniciuc@upsc.md

Radu MELNICIUC, PhD, University Lecturer,
”Ion Creangă” SPU of Chisinau

CZU: 37.022:811

DOI: 10.46727/c.v3.21-22-03-2024.p388-392

Abstract. The present study discusses the problem (specific to students from the Republic of Moldova) of the insufficient reading in general and, in particular, that of reading in a foreign language. The low-level contact with the text (especially with literary works) generates poor knowledge of the foreign language, poor communication skills, major gaps at the lexical, grammatical, expressive, cultural and intercultural level; it also affects the creative use of language, the cognitive and metacognitive processes during the university studies. Apart from discussing the causes of the problem (individual and social-institutional), we propose to offer a series of (gloto) didactic solutions in order to overcome the psychological threshold of refusal of the work/text. The primary mandatory condition, which would ensure the effectiveness of the proposed didactic strategies and techniques, is the provision of a sufficient number of hours for subjects that involve reading and activities based on texts.

Keywords: reading, reception of the text, lexicon, glottodidactics, literary work.

Studiul de față a plecat de la constatarea următoarelor aspecte problematice atestate în rândul studenților (tot mai evidente în ultimii 10-15 ani): orizontul cultural limitat, vocabularul sărac, slabe capacități de exprimare, lipsa autonomiei de gândire. Problemele menționate mai sus au, desigur, cauze multiple. Determinantă, după părerea noastră, este lipsa lecturilor, iar în cazul în care acestea se mai fac sporadic – calitatea lor scăzută, parcurgerea superficială a materialului propus spre citire.

În acest sens, sistemul universitar din RM este, din păcate, în disonanță cu cel european: în timp ce sălile bibliotecilor universităților europene de prestigiu sunt pline, în timp ce lecturile individuale (nu doar cele ghidate de profesor în timpul orelor) sunt o constantă naturală pe durata anilor de studii, iar studenții acceptă necesitatea lecturilor ca pe ceva de la sine înțeles, pentru studenții moldoveni lecturile au devenit o povară „inutilă”, iar cărțile – o sperietoare.

Această realitate păguboasă își are rădăcinile, fără îndoială, în învățământul preuniversitar. Invocăm drept argument următoarele rezultate ale Evaluării Internaționale a Elevilor PISA 2022 pentru Republica Moldova:

1. Punctajul mediu la citire/lectură este de 411 (PISA 2018 – 424 p.: e vorba așadar de o scădere cu 13 p.), media EU fiind de 469, cea OECD – de 476. Media pentru România și Ucraina este de 428.

2. Se atestă că „în Republica Moldova circa 51% din numărul de elevi au atins cel puțin nivelul de bază al competențelor la citire/lectură. Totodată, procentul respectiv este semnificativ mai mic decât media OECD și media EU, pentru care procentul elevilor care au atins un nivel mai mare sau egal cu Nivelul 2 al competențelor la citire/lectură este de circa 74% și respectiv, 72%. În țările de referință, procentul elevilor care ating cel puțin Nivelul 2 la citire/lectură este de circa 58% (pentru România), 59% (pentru Ucraina), 47% (pentru Bulgaria), 33% (pentru Georgia). [...] Procentul elevilor cu performanțe de top la citire/lectură în Republica Moldova este de 0,5% comparativ cu 7,2% (media OECD), 5,9% (media EU), sau 2% (pentru România), 1,6% (pentru Ucraina), 2,2% (pentru Bulgaria) și 0,2% (pentru Georgia).” [4]

Rezultatele de mai sus prezintă o stare de lucruri cel puțin îngrijorătoare în liceele și colegiile din Republica Moldova. Nu trebuie totuși să declinăm partea de vină a sistemului universitar, care are obligația să constate acest handicap al tinerilor ce încep studiile universitare și să ia măsuri la acest capitol. Constatăm cu triste că, în goana după o „modernizare” a învățământului superior prost înțeleasă, sunt negate și abandonate o serie de modalități și suporturi didactice tradiționale, care nu și-au pierdut din eficiență. Dimpotrivă, acestea uneori nu pot fi înlocuite pe deplin prin alte modalități, suporturi sau instrumente.

Lecturile, în general, și abilitățile de abordare a textului, în particular, se încadrează în acest instrumentar formator tradițional și, îndrăznim să spunem, nu s-au găsit încă alternative eficiente acestora. Cititul, așadar, urmează să fie promovat intens de profesori în continuare, iar formarea competențelor de lucru cu diverse tipuri de text trebuie să fie unul din obiectivele cadrelor didactice universitare și urmează să se regăsească, direct sau indirect, în planurile de studii și în curricula disciplinelor la ciclurile licență și masterat. În prim-plan trebuie plasate operele literare; or, abordarea comunicativă în glotodidactică, în vogă pe durata ultimelor decenii, nu favorizează acest tip de text și, mai general, lecturile în sprijinul studierii limbilor. Glotodidactul italian Paolo E. Balboni, spre exemplu, este nevoit să observe că, în numele abordării comunicative, au fost neglijate în ultimii douăzeci de ani două tipuri de texte care ar trebui să fie prezente în toate manualele: textele literare și cele microlingvistice. [1, p. 138]

Activitățile în sala de curs și cele individuale ale studenților trebuie să se bazeze, în forme diverse, cu finalități multiple, la discipline diferite, pe variate tipuri de text. Dincolo de obiectivele didactice specifice unei anumite discipline, lucrul cu textul trebuie să urmărească un scop general primar: cultivarea apetenței pentru lecturi, transformarea cărții dintr-o sperietoare într-un atribut indispensabil al viitorului specialist și intelectual. Atât ideea de mai sus, cât și cea că fără lecturi nu putem atinge statutul de specialist și intelectual sunt, în opinia noastră, postulate.

Obiectivul numărul unu al diverselor strategii de inducere a lecturilor este educarea unui cititor autonom, atât în decizia de a lectura un text, cât și în capacitatea de a-l recepta sub diverse aspecte: vocabular, expresivitate, conținut semantic, valoare estetică, mesaj artistic, etico-moral/valoric etc. Complexitatea procesului parcurgerii adecvate a textului e un fapt unanim recunoscut. Marilena Pavelescu indică explicit asupra numeroaselor abilități de care trebuie să dea dovadă lectorul: „... observare, precizie, nuanțare, elaborare, identificare și construire, confirmate și infirmate de sens, reflecții și imaginație. Importanța pe care o are lectura în formarea personalității umane o dovedesc multele discipline care se ocupă de studiul ei, problematica ei fiind abordată de lingvistică, psiholingvistică, psihologie, cercetătorii IT,

sociologie, teoria lecturii, științele comunicării, semiotică etc.” [2,155]. Lectura este o activitate interactivă și reflexivă, în care caracteristicile textului, ale cititorului și ale contextului fuzionează în procesul de receptare a textului. Pentru a-l înțelege, e necesar să coordonăm o serie de abilități precum decodificarea semnelor grafice (lectura liniară a cuvintelor, propozițiilor, rândurilor) și să activăm o multitudine de procese inferențiale și de strategii în funcție de scopul și de tipul de text (cititul printre rânduri). În unele cazuri, cititorul poate merge dincolo de text, pentru a reflecta asupra a ceea ce citește și pentru a evalua (lectura dincolo de rânduri).

Raportul dintre bogăția vocabularului și capacitatea de a citi un text în limba străină este reciproc: cu cât mai bogat este vocabularul studentului, cu atât mai ușor și mai plăcut decurge lectura și invers: cu cât mai vaste sunt lecturile într-o limbă străină, cu atât mai bogat este vocabularul. Important este să găsim modalitățile care l-ar ajuta pe student să îndepărteze complexul inițial prezent la parcurgerea primelor texte într-o limbă străină.

Christine Nuttall prezintă problema raportului *vocabular – lectură într-o limbă străină* ca pe un cerc vicios [Apud 2, 26]:

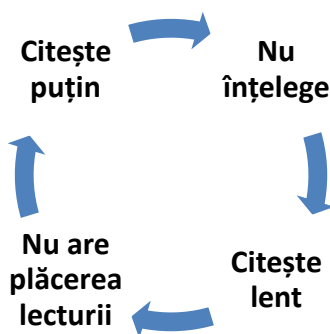

Fig. 1. Ciclul vicios al lui Nuttall

Profesorul ar trebui să încerce ruperea acestui cerc vicios, depășirea pragului psihologic și lingvistic dincolo de care studentul devine *lector*. S-ar asigura, astfel, un parcurs evolutiv care ar putea fi reprezentat grafic ca o spirală ce capătă amplitudine. Figura de mai jos este perfect valabilă atât pentru lecturile în limba străină, cât și pentru lecturile în limba maternă:

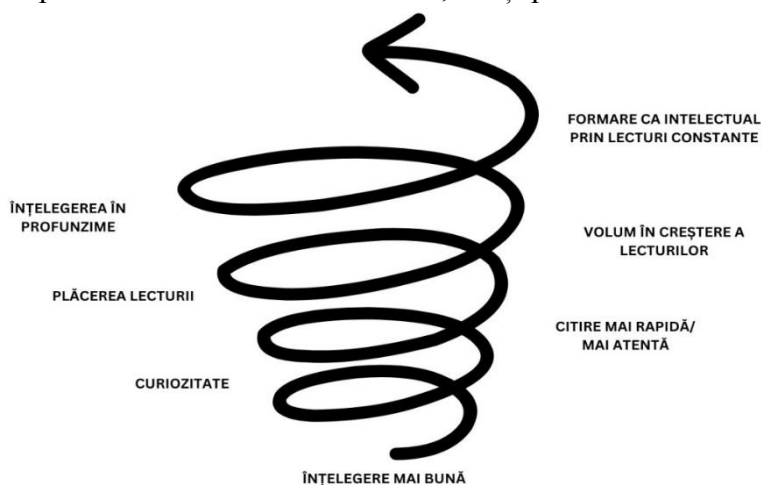

Fig. 2. Spirala lecturii

Acumularea progresivă a vocabularului și sporirea expresivității, pe de o parte, procesul lecturii, pe de alta, se favorizează reciproc. Lucrurile nu sunt foarte diferite în cazul gramaticii: cunoștințele morfosintactice ajută la înțelegerea și parcurgerea textului, iar lecturile tot mai bogate facilitează memorarea și înțelegerea formelor și principiilor gramaticale. Desigur că plăcerea lecturii și, implicit, apetența pentru aceasta se asigură atunci când parcurgerea unui text nu se oprește la etapa decodificării, ci implică și triada *interpretare – comunicare – formare*.

Modalitățile și strategiile didactice care ar rupe cercul vicios al refuzului lecturilor în LS sunt variate și depind de o serie de factori: destinatarul, tipologia textelor cu care operăm, cursul (cursurile) în cadrul cărora încercăm să determinăm apetența pentru lecturi, timpul pe care-l avem la dispoziție. Toate strategiile/modalitățile didactice însă converg spre o singură condiție comună, care trebuie întrunită obligatoriu: *asigurarea unui număr suficient de ore pentru activități didactice de promovare a lecturilor*. În plus, e preferabil ca studentul să beneficieze de o varietate cât mai largă de discipline care iau în discuție, sub diverse aspecte, textul sau îl utilizează din diverse perspective. Cursuri precum *Istoria literaturii (universale și naționale)*, *Hermeneutica*, *Interpretarea textului*, *Stilistica*, *Tipologia textului* sunt indispensabile pentru formarea profesorilor de română sau limbă străină.

Un prim pas spre stimularea lecturii unui text îl constituie activitățile pe care le vom numi generic *de prelectură*. Natura lor o va stabili, după caz, cadrul didactic. Scopul acestora este de a pregăti aderența studentului la text, de a incita spre lectură, de a crea orizonturi favorabile de așteptare, de a motiva depășirea dificultăților legate de traducere și interpretare. De exemplu, în acest sens s-ar putea folosi anticiparea (în baza titlului, a cuvintelor-cheie, a imaginilor); prezentarea pe scurt, în mod atractiv, a textului; propunerea unui scurt fragment extrem de incitant; enunțarea unor interesante idei aforistice extrase din text; vizualizarea unor secvențe video captivante din filmul făcut în baza cărții (activitate care, totodată, facilitează înțelegerea prin îmbinarea mesajului verbal cu elemente vizuale) etc. Tehnicile *prelecturii* trebuie să țină cont de interesele studentului, de profilul său psihologic și orizontul său cultural și valoric.

Etapa lecturii propriu-zise presupune traducerea textului și determinarea sensului, stabilirea mesajelor autorului; aceasta se realizează sub ghidarea profesorului, în mod stratificat, plecându-se de la elemente/modalități de suprafață pentru a direcționa treptat studenții spre aspecte de profunzime. Complexitatea structurală, ideatică, gramaticală, lexicală și expresivă a textelor va fi, pentru început, redusă. Dimensiunea acestora nu trebuie să obosească excesiv. Se va da preferință unor fragmente scurte, preferabil dialogate, eventual adaptate. Este esențial ca profesorul să participe la procesul traducerii, facilitând accesul studentului la receptare și interpretare. Scopul primar al citirii va fi deșteptarea plăcerii lecturii, a interesului pentru text. Deoarece la această etapă lectura este însoțită de traducere, există riscul segmentării procesului de înțelegere globală a acestuia în favoarea înțelegerii cuvintelor, sintagmelor, expresiilor. Drept urmare, e salutar să se propună, în subsolul textului, traducerea noilor termeni și expresii.

Pentru *etapa postlectură* este esențial să se determine gradul de înțelegere a textului și dacă există dorința de comunicare în baza acestuia. În funcție de ceea ce observă cadrul didactic, se vor stabili strategiile și metodele pentru lecturile ulterioare. În egală măsură, este esențial să se amplifice, prin diverse strategii didactice, înțelegerea și dorința de comunicare. Profesorul trebuie să depisteze impedimentele comprehensiunii și, după caz, factorii adversi apariției interesului și implicării studentului. În cazul în care nivelul de cunoaștere a limbii străine este

unul redus, se vor evita activitățile ce necesită uzul complex al limbii (sub aspect lexical, gramatical, semantic, pragmatic). În acest sens, ni se par adecvate întrebările cu răspunsuri multiple, inițierea dialogului în baza textului, recitirea anumitor fragmente pe roluri, problematizarea, punerea în evidență a anumitor paradoxuri, aspecte incitante, a unor formulări memorabile. Se va încerca treptat nu doar înțelegerea preferințelor tematice ale studenților, ci și formarea acestora. În paralel, se vor valorifica gradual funcțiile citirii: de informare/documentare, de stimulare a imaginației și gândirii, de provocare a plăcerii, de (auto)cunoaștere etc.

În concluzie, vom insista asupra postulatului că practicarea constantă a lecturilor (în limba maternă și în limbile străine) este extrem de importantă pentru formarea lingvistică, culturală, etico-morală și intelectuală a studentului. Apetența pentru lectură trebuie asigurată nu doar prin activități în baza textelor la ore, unde studentul ar beneficia de ghidarea oferită de profesor; lectura individuală este absolut necesară, cu verificarea ulterioară a calității acesteia. Din moment ce studentul nu are obișnuința lecturilor, aceasta trebuie indusă prin contactul sporit cu texte de diferite tipuri, în primul rând cu textele literare. Responsabilă de inducerea reușită a dragostei pentru lecturi este abordarea didactică a profesorului. Aceasta însă nu este suficientă atâta timp cât disciplinele stabilite în planul de studii nu prevăd discutarea textelor pe durata unui număr suficient de ore la disciplinele ce presupun abordarea din diverse perspective a textului, în special a celui literar.

BIBLIOGRAFIE

1. Balboni, P. E. *Le sfide di Babele. Insegnare le lingue nelle società complesse*. Utet Libreria, Torino, 2002, 289 p.
2. Cardona, Mario, *L'abilità di lettura e lo sviluppo della competenza lessicale*. Studi di Glottodidattica, Vol. 2, 2008. ISSN: 1970-1861
3. Pavelescu Marilena, *Metodica predării limbii și literaturii române*. București: Corint, 2010. ISBN 978-973-135-562-7, p. 155

Surse Web:

4. [Chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ance.gov.md/sites/default/files/pisa_2022_raport_mda.pdf?fbclid=IwAR3LLQ5xrJ11HAXgOLuoQZsYflvoJTnvlD55s_oetnY_7r22HJc3Pc0fGvo](https://ance.gov.md/sites/default/files/pisa_2022_raport_mda.pdf?fbclid=IwAR3LLQ5xrJ11HAXgOLuoQZsYflvoJTnvlD55s_oetnY_7r22HJc3Pc0fGvo). Accesat: 20 martie 2024.